

શ્રામુહિક

શ્રામીની

શ્રાવનાર
૧૯૭૬

નાગરિક હક્ક રક્ષણ અધિનિયમ, ૧૯૫૫
(સન ૧૯૫૫નો અધિનિયમ ક્રમાંક ૨૨)

(૮ મી મે, ૧૯૫૫)

(સન ૧૯૮૬નાં ડિસેમ્બર મહિનાની ૩૧ મી તારીખે અમલમાં હોય તે પ્રમાણે) -
અસ્પૃશ્યતા (ગુના) સુધારા અને પ્રકીર્ણ જોગવાઈ બાબતના અધિનિયમ ૧૯૭૬
(સન ૧૯૭૬નાં ૧૦૬) થી સુધારેલો

અસ્પૃશ્યતાની હિમાયત કરવા અને પાળવા માટે, તે અંગે ઉભી થતી કોઈ પણ બાધાનું પાલન
કરાવવા માટે અને તેને લગતી બાબતો અંગે શિક્ષા કરાવવા માટેનો અધિનિયમ

સંસદ ભારતનાં ગણ રાજ્યના છઠ્ઠા વર્ષમાં નિત્ય પ્રમાણે અધિનિયમ કરેલ છે.

ટૂંકી સંજ્ઞા, વ્યાપ્તિ અને આરંભ

૧. (૧) આ અધિનિયમ ' નાગરિક હક્ક રક્ષણ અધિનિયમ, ૧૯૫૫ ' કહેવાશે.
(૨) તે સમગ્ર ભારતને લાગુ પડે છે.
(૩) કેન્દ્ર સરકાર રાજ્યપત્રમાં જાહેરનામું પ્રસિધ્ધ કરીને નક્કી કરે તે તારીખે તે અમલમાં
આવશે.

વ્યાખ્યા :-

૨. આ અધિનિયમમાં સંદર્ભથી અન્યથા અપેક્ષીત ન હોય તો
(ક) ' નાગરિક હક્કો એટલે સંવિધાનની કલમ ૧૭ થી " અસ્પૃશ્યતા " નાબુદ થવાના કારણે
કોઈ વ્યક્તિને પ્રાપ્ત થતો કોઈ હક્ક
(કક) ' હોટલ ' માં ઉપહાર ખંડ, ભોજનગૃહ, નિવાસ ગૃહ, કોફી હાઉસ અને કાફેનો સમાવેશ
થાય છે.
(ખ) ' સ્થળ ' માં મકાન ઈમારત અને હીળા બાંધકામ અને બીજાનો સમાવેશ થાય છે. અને
તંબુ, વાહન અને વહાણનો સમાવેશ થાય છે.
(ગ) ' જાહેર મનોરંજન સ્થળ ' માં જે સ્થળમાં જાહેર જનતાને પ્રવેશની છુટ હોય અને જેમાં
કોઈ મનોરંજન પુર પાડવામાં અથવા ચોજવામાં આવતું હોય તેવા કોઈ પણ સ્થળનો
સમાવેશ થાય છે.

સ્પષ્ટિકરણ: મનોરંજનમાં કોઈ પણ પ્રદર્શન, પ્રયોગ, રમતક્રિડા અને બીજા કોઈ પ્રકારના આમોદ
પ્રમોદનો સમાવેશ થાય છે.

(ઘ) ' જાહેર ઉપાસના સ્થળ ' એટલે જાહેર ધાર્મિક ઉપાસના સ્થળ તરીકે વપરાતું હોય તેવું

અથવા કોઈ પણ ધર્મ પાળનારી અથવા કોઈ પણ ધાર્મિક સંપ્રદાયની કે તેના કોઈ પંથની વ્યક્તિઓને ધાર્મિક વિધિ માટે અથવા તેમાં પ્રાર્થના કરવા માટે સામાન્ય રીતે અર્પણ કરેલ હોય તેવું અથવા તે વ્યક્તિઓ દ્વારા ધાર્મિક વિધિ માટે અથવા તેમાં પ્રાર્થના કરવા માટે સામાન્ય રીતે વપરાતું હોય તેવું ગમેતે નામે ઓળખાતું સ્થળ અને તેમાં.

૧. એવા કોઈપણ સ્થાનને લગતા અથવા તેની સાથે જોડાયેલ તમામ જમીન અને ગૌણ દેવસ્થાનો
૨. ખાનગી માલિકીના જાહેર ઉપાસના સ્થળના માલિકે જે જગાનો જાહેર ઉપાસના સ્થળ તરીકે ઉપયોગ કરવાની હકીકતમાં છુટ આપી હોય તેવું ખાનગી માલિકીનું જાહેર ઉપાસના સ્થળ અને
૩. ખાનગી માલિકીના ઉપાસના સ્થળના માલિકે જાહેર ધાર્મિક ઉપાસના સ્થળ તરીકે વાપરવાની છુટ આપી હોય તેવી જગા સાથે જોડાયેલી જમીન અથવા ગૌણ દેવસ્થાન
 - (ક) 'ઠરાવેલ' એટલે આ અધિનિયમ હેઠળ કરેલા નિયમોથી ઠરાવેલ
 - (ખ) 'અનુસૂચિત જાતિ' એ શબ્દનો અર્થ સંવિધાનની કલમ ૩૬૬ ના ખડ (૨૪) માં જે અર્થ ક્યો છે, તેજ થાય છે.
 - (ચ) 'દુકાન' એટલે જે જગામાં છુટક માલ અથવા જથ્થાબંધ અથવા છુટક અને જથ્થાબંધ એ બંને રીતે વેચવામાં આવતો હોય તે જગા અને તેમાં :-
 ૧. જે જગાએ કોઈ ફેરીયો અથવા વેચનાર માલ વેચતો હોય અથવા ફરતા વાહન કે ગાડા માંથી માલ વેચાતો હોય તેવા કોઈ સ્થળનો.
 ૨. ઘોળીની દુકાન અને વાણંદની દુકાનનો
 ૩. જે સ્થળે ગ્રાહકોને સેવા આપવામાં આવતી હોય તેવા કોઈ સ્થળનો સમાવેશ થાય છે.

ધાર્મિક બાધાનું પાલન કરાવવા માટેની શિક્ષા :-

૩. જે કોઈ વ્યક્તિ 'અસ્પૃશ્યતા' ને કારણે બીજી કોઈ વ્યક્તિને

(ક) તે વ્યક્તિનો જ ધર્મ પાળતી અન્ય વ્યક્તિઓ કે તેમના કોઈ વર્ગને માટે ખુલ્લું હોય તેવા જાહેર ઉપાસના સ્થળમાં તે ધર્મ પાળતી વ્યક્તિ તરીકે દાખલ થતા અટકાવે,

અથવા

(ખ) તે વ્યક્તિનો જ ધર્મ પાળતી અન્ય કોઈ વ્યક્તિઓનો અથવા તેમના કોઈ વર્ગને જે રીતે અને જેટલા પ્રમાણમાં કોઈ જાહેર ઉપાસના સ્થળમાં ઉપાસના કે પ્રાર્થના કરવાની કે કોઈ ધાર્મિક વિધિ કરવાની અથવા કોઈ પવિત્ર તળાવ, કુવા, ઝરા, ઝરણા, નદી કે સરોવરોમાં સ્નાન કરવાની કે તેના પાણીનો ઉપયોગ કરવાની છુટ હોય તે રીતે અને તેટલા પ્રમાણમાં તે ધર્મ પાળતી વ્યક્તિ તરીકે તેમ કરતા અટકાવે.

તે વ્યક્તિ, ૧ મહિના કરતા ઓછી ન હોય અને ૬ મહિના કરતા વધારે ન હોય તેટલી મુદતની કેદની અને ઓછામાં ઓછા ૧૦૦ રૂપિયા અને વધારેમાં વધારે ૫૦૦ રૂપિયા સુધીનાં દંડની શિક્ષાને પાત્ર થશે.

ક્રિઓને
અથવા
શુભોય

ને ગોણ

થા સ્થળ
જાહેર

તરીકે
સ્થાન

જે અર્થ

સ્થાન

કે ગાડા

થા છે.

થા તેના

જે સ્થાને

ધાર્મિક

સ્થાન

પાળતી

મુદતની

દંડની

સ્પષ્ટીકરણ : આ કલમના તથા કલમ ૪ ના હેતુઓ માર્ટ બોધ, શિખ કે જૈન ધર્મ પાળતા લોકો અથવા હિન્દુ ધર્મ તેના કોઈ પણ રૂપમાં કે વિકસિત રૂપમાં પાળતા વીલશૈવો, લીંગાયતો, આદિવાસીઓ અને બ્રહ્મ સમાજ, પ્રારથના સમાજ, આર્ય સમાજ અને સ્વામીનારાયણ સંપ્રદાયના અનુયાયીઓ સહિતના લોકો હિન્દુઓ છે તેમ ગણાશે.

સામાજિક બાધાનું પાલન કરવા માટેની શિક્ષા :-

૪. જે કોઈ વ્યક્તિ અસ્પૃશ્યતાને કારણે કોઈ બીજી વ્યક્તિ સામે

૧. કોઈ દુકાન, જાહેર રેસ્ટોરા, હોટલ અથવા જાહેર મનોરંજન સ્થળમાં પ્રવેશ કરવા અંગે, અથવા

૨. જાહેર જનતાના કે તેના કોઈ વર્ગનાં ઉપયોગ માટે કોઈ જાહેર રેસ્ટોરા, હોટલ, ધર્મશાળા, સરાઈ અથવા મુસાફર ખાનામાં રાખેલા વાસણો અને બીજી વસ્તુઓનો ઉપયોગ કરવા અંગે, અથવા

૩. કોઈ વ્યવસાય કરવા અથવા કોઈ કામકાજ વ્યાપાર કે ઇંધો કરવા અથવા કોઈ નોકરીમાં કામે રાખવા અંગે અથવા

૪. પ્રજાના ઈતર લોકોને કે તેમના કોઈ વર્ગને જે નદી, ઝરણા, ઝરા, કુવા, તળાવ, ટાંકી, નળ અથવા બિજા જળાશય અથવા કોઈ સ્થાન ઘાટ, કબ્રસ્તાન કે શ્મશાન, શૌચની સંગવડ, રસ્તો અથવા માર્ગ અથવા બીજા કોઈ જાહેર વિહારધામનો ઉપયોગ કરવાનો અથવા ત્યાં પ્રવેશ કરવાનો હક્ક હોય, નદી, ઝરણા, ઝરા, કુવા, તળાવ, ટાંકી, નળ અથવા બીજા જળાશય અથવા સ્નાન ઘાટ, કબ્રસ્તાન કે શ્મશાન, શૌચની સંગવડ, રસ્તો અથવા માર્ગ અથવા બીજા કોઈ જાહેર વિહારધામનો ઉપયોગ કરવાનો અથવા ત્યાં પ્રવેશ કરવા અથવા

૫. રાજ્ય ભંડોળમાંથી સંપુર્ણતઃ અથવા અંશતઃ નિભાવથી ઇમદા અથવા જાહેર હેતુ માટે વપરાતી અથવા જાહેર જનતા અથવા તેના કોઈ વર્ગના ઉપયોગ માટે સમર્પિત જગાનો ઉપયોગ કરવા અથવા ત્યાં આવવા-જવા અંગે અથવા

૬. જાહેર જનતાના અથવા તેના કોઈ વર્ગના ફાયદા માટે કરેલા શખાવતી ટ્રસ્ટ હેઠળ કોઈ કાયદો ભોગવવા અંગે અથવા

૭. કોઈ જાહેર વાહનનો ઉપયોગ કરવા અથવા તેમાં પ્રવેશ કરવા અંગે, અથવા

૮. ગમે તે લતામાં રહેઠાણની જગા બાંધવા પ્રાપ્ત કરવા કે તેનો ભોગવટો કરવા અંગે અથવા

૯. જાહેર જનતા અથવા તેના કોઈ વર્ગ માટે ખુલ્લી હોય તેવી ધર્મશાળા, શરણ અથવા મુસાફરખાનાનો ઉપયોગ કરવા અંગે અથવા

૧૦. કોઈ સામાજિક અથવા ધાર્મિક રૂઢિ, પ્રથા અથવા વિધિ પાળવા અથવા કોઈ ધાર્મિક, સામાજિક કે સાંસ્કૃતિક સરઘસમાં ભાગ લેવા અથવા તે કાઢવા અંગે અથવા

૧૧. ઘરેણા અને સુંદર કપડા લગાનો ઉપયોગ કરવા અંગે

કોઈપણ બાધાનું પાલન કરાવે તો, તે વ્યક્તિ એક મહિના કરતા ઓછી ન હોય અને છ મહિના કરતા વધારે ન હોય તેટલી મુદતની કેદની અને ઓછમાં ઓછા ૧૦૦ રૂપિયા અને વધારેમાં વધારે ૫૦૦ રૂપિયા સુધીનાં દંડની શિક્ષાને પાત્ર થશે:

સ્પષ્ટીકરણ : આ કલમના હેતુ માટે 'કોઈ બાધાનું પાલન કરાવવું' એ શબ્દોમાં 'અસ્પૃશ્યતા' ના કારણે દર્શાવતા કોઈ પણ ભેદભાવનો સમાવેશ થાય છે.

હોસ્પિટલ વગેરેમાં દાખલ કરવાની ના પાડવા માટેની શિક્ષા :

૫. જે કોઈ વ્યક્તિ 'અસ્પૃશ્યતા' ને કાઢશે -

ક. કોઈ હોસ્પિટલ, દવાખાનું, શૈક્ષણિક સંસ્થા અથવા કોઈ છાત્રાલય જાહેર જનતા અથવા તેના કોઈ વર્ગનાં ફાયદા માટે સ્થાપવામાં આવ્યું હોય અથવા નિભાવાતું હોય તેવી હોસ્પિટલ, દવાખાનું, શૈક્ષણિક સંસ્થા અથવા છાત્રાલયમાં કોઈ વ્યક્તિને દાખલ કરવાની ના પાડે, અથવા

ખ. ઉપર્યુક્ત કોઈ સંસ્થામાં દાખલ કર્યા પછી કોઈ પણ વ્યક્તિ પ્રત્યે ભેદભાવ દર્શાવે તેવું કોઈ કાર્ય કરે

તો વ્યક્તિ, એક મહિના કરતા ઓછી ન હોય અને છ મહિના કરતા વધારે ન હોય તેટલી મુદતની કેદની અને ઓછમાં ઓછા ૧૦૦ રૂપિયા અને વધારેમાં વધારે ૫૦૦ રૂપિયા સુધીનાં દંડની શિક્ષાને પાત્ર થશે.

માલ વેચવાની અથવા સેવા આપવાની ના પાડવા માટેની શિક્ષા

૬. જે કોઈ વ્યક્તિ ઇંદાનાં સામાન્ય ક્રમમાં જે સમયે અને સ્થળે અને જે શરતોએ બીજા વ્યક્તિઓને માલ વેચતો હોય અથવા સેવા આપતો હોય તે સમયે અને તે સ્થળે અને શરતોએ કોઈ વ્યક્તિને 'અસ્પૃશ્યતા' ને કારણે માલ વેચવા અથવા સેવા આપવાની ના પાડે, તે વ્યક્તિ એક મહિના કરતા ઓછી ન હોય અને છ મહિના કરતા વધારે ન હોય તેટલી મુદતની કેદની અને ઓછમાં

અથવા

ઓછા ૧૦૦ રૂપિયા અને વધારેમાં વધારે ૫૦૦ રૂપિયા સુધીનાં દંડની શિક્ષાને પાત્ર થશે.

સામાજિક

અસ્પૃશ્યતામાંથી ઉત્તર થતા બીજા ગુના માટેની શિક્ષા

૭. (૧) જે કોઈ વ્યક્તિ-

ક. સંવિધાનની કલમ ૧૭ હેઠળ અસ્પૃશ્યતા નાબુદ થવાને કારણે કોઈ વ્યક્તિને પ્રાસ થતા હોઈ પણ હક્કનો અમલ કરતા તેને અટકાવે, અથવા

ખ. એવા કોઈ હક્ક વાપરતી વખતે કોઈ વ્યક્તિને પજવે, ઈજા કરે, પ્રાસ આપે. અડચણ કરે અથવા અડચણ કરવા અથવા કોઈ વર્ગની વ્યક્તિને અથવા કોઈ હક્કનો અમલ ક્યારે કરાશે પજવે, ઈજા કરે, પ્રાસ આપે અથવા તેનો બહિષ્કાર કરે અથવા

ગ. મૈત્રિક કે લેખિત શબ્દોથી અથવા ચેષ્ટાથી અથવા દેખી શકાય તેવી આકૃતિઓથી અથવા બીજી રીતે કોઈ વ્યક્તિને અથવા કોઈ વર્ગની વ્યક્તિઓને અથવા સામાન્ય રીતે લોકને ગમે તે પ્રકારે 'અસ્પૃશ્યતા' નું પાલન કરવાને ઉત્તેજન અથવા પ્રોત્સાહન આપે અથવા

ઘ. અનુસૂચિત જાતિનાં સામ્યનું 'અસ્પૃશ્યતા' ને કારણે અપમાન કરે અથવા અપમાન કરવાની કોશીષ કરે તે વ્યક્તિ એક મહિના કરતા ઓછો ન હોય અને છ મહિના કરતા વધારે ન હોય તેટલી મુદતની કેદની અને ઓછામાં ઓછા ૧૦૦ રૂપિયા અને વધારેમાં વધારે ૫૦૦ રૂપિયા સુધીનાં દંડની શિક્ષાને પાત્ર થશે.

જ તેના

ખાના,

કુ કોઈ

સ્પષ્ટીકરણ : (૧) જે વ્યક્તિ-

(ક) બીજી કોઈ વ્યક્તિને કોઈ મકાન અથવા જમીન ભાડે આપવાની ના પાડે અથવા તેને કોઈ મકાન અથવા જમીન વાપરવાની અથવા ભોગવટો પરવાનગી આપવાની ના પેડે અથવા તેની સાથે વ્યવહાર રાખવાની તેના માટે મહેનતાણું લઈને કામ કરવાની અથવા તેની સાથે ધંધો કરવાની અથવા તેને કોઈ રૂટીંગત સેવા આપવાની અથવા તેની પાસેથી તેવી સેવા લેવાની ના પાડે અથવા ધંધાના સામાન્ય ક્રમમાં જે શરતે સદરહુ બાબતો સામાન્ય રીતે કરવામાં આવતી હોય તે શરતે એવી કોઈ બાબતો કરવાની ના પાડે, અથવા

(ખ) બીજી કોઈ વ્યક્તિ સાથે સામાન્ય રીતે પોતે રાખવા જોઈએ તેવા સામાજિક વ્યવસાયિક અથવા ધંધાકીય સંબંધોથી અલગી રહે

તે વ્યક્તિ, એવી બીજી કોઈ વ્યક્તિનો બહિષ્કાર કરે છે એમ ગણાશે.

ઓને

ક્તિને

હિના

૧૯૫૧

સ્પષ્ટીકરણ -૨ : ખંડ (ગ) ના હેતુઓ માટે કોઈ વ્યક્તિ નીચે પ્રમાણે કરે તો તે અસ્પૃશ્યતાના પાલનને ઉત્તેજન અથવા પ્રોત્સાહન આપે છે. તેમ ગણાશે.

(૧) જો તે 'અસ્પૃશ્યતા' ની કોઈ પણ રૂપમાં તે પાળવાની પ્રત્યક્ષ કે પરોક્ષરૂપે ઠિમાચત કરે, અથવા

(૨) જો તે કોઈ પણ રૂપમાં થતાં 'અસ્પૃશ્યતા' ના પાલનને ઐતિહાસિક, સાત્વિક કે ધાર્મિક કારણોને આધારે અથવા જ્ઞાતિપ્રથાની કોઈ પ્રણાલીને આધારે અથવા બીજા કોઈ કારણને આધારે વાજબી ઠરાવે.

(૧) (ક) જે કોઈ સંવિધાનની કલમ ૧૭ હેઠળ 'અસ્પૃશ્યતા' નાબુદ થવાના કરાણે કોઈ વ્યક્તિને પ્રાપ્ત થતો કોઈ હક્ક તેણે વાપર્યા બદલ, બદલા કે વેર તરીકે તેના જાનમાલ સામે ગુનો કરે, તે જો તે ગુનો બે વર્ષ કરતા વધુ મુદતની કેદની શિક્ષાને પાત્ર હોય તો બે વર્ષ કરતા ઓછી નહોય તેટલી મુદતની કેદની તથા દંડની શિક્ષાને પાત્ર થશે.

(૨) જે તે વ્યક્તિ પોતાની કોમની કે તેના કોઈ વર્ગની કોઈ વ્યક્તિને 'અસ્પૃશ્યતા' નું આચરણ કરવાની ના પાડી હોય અથવા તેવી વ્યક્તિને આ અધિનિયમના હેતુઓ બર લાવવા માટે કોઈ કાર્ય કર્યું હોય તે કરણે

(૧) એવી વ્યક્તિ તે કોમ અથવા તેના કોઈ વર્ગના સભ્ય તરીકે જે હક્ક અથવા વિશેષાધિકાર માટે હક્કદાર હોય તે હક્ક અથવા વિશેષાધિકાર તે વ્યક્તિને આપવાની ના પાડે, અથવા

(૨) એવી વ્યક્તિને જ્ઞાતિ બાર મુકવામાં કશો ભાગ લે,

તે વ્યક્તિ એક મહિના કરતાં ઓછી ન હોય અને છ મહિના કરતા વધારે ન હોય તેટલી મુદતની કેદની અને ઓછામાં ઓછા ૧૦૦ રૂપિયા અને વધારેમાં વધારે ૫૦૦ રૂપિયા સુધીનાં દંડની શિક્ષાને પાત્ર થશે.

ગેરકાયદેસર ફરજિયાત મજૂરી અસ્પૃશ્યતાનું પાલન કરવાં ગણાય.

૭-ક (૧) જે કોઈ વ્યક્તિ 'અસ્પૃશ્યતા' ને કારણે કોઈ વ્યક્તિ પાસે કોઈ સફાઈ કરવા કે ઝાડુ વગાવે અથવા કોઈ મડદુ ખસેડાવે અથવા કોઈ પ્રાણીની ચામડી ઉતરાવે અથવા નાળ દુર કરાવે અથવા તેવા પ્રકારનું બીજું કાંઈ કરાવે તેણે 'અસ્પૃશ્યતા' માંથી ઉભી થતી કોઈ બાધાનું પાલન કરાવેલું ગણાશે.

તાના

(૨) જે કોઈ વ્યક્તિને પેટા કલમ (૧) હેઠળ 'અસ્પૃશ્યતા' માંથી ઉત્તરી થતી બાધાનું પાલન કરાવ્યું હોવાનું ગણતી હોય તે ત્રણ મહિના કરતા ઓછી ન હોય અને છ મહિના કરતા વધારે ન હોય તેટલી મુદતની કેદની અને ઓછામાં ઓછા ૧૦૦ રૂપિયા અને વધારેમાં વધારે ૫૦૦ રૂપિયા સુધીનાં દંડની શિક્ષાને પાત્ર થશે.

કરે,

સ્પષ્ટીકરણ : આ કલમના હેતુઓ માટે 'ફરજ પાડવી' એ શબ્દમાં સમાવિષ્ટ કે આર્થિક બહિષ્કારની ધમકીનો સમાવેશ થાય છે.

માર્મિક
માધારે

અમુક પ્રસંગે લાઈસન્સો રદ કરવા અથવા મોકુફ રાખવા બાબત.

કોઈ
સુ
ઓછી

૮. જે વ્યક્તિ કલમ ૬ હેઠળના કોઈ ગુના માટે દોષિત ઠરી હોય, તે વ્યક્તિ જેના અંગે ગુનો કરવામાં આવ્યો હોય તે વ્યવસાય, વેપાર, કામ ધંધા અથવા રોજગાર અંગે તે સમયે અમલમાં હોય તેવા કોઈ કાયદા હેઠળ લાઈસન્સ ધરાવતી હોય ત્યારે તે ગુનાની ઈન્સાફી કાર્યવાહી કરનાર ન્યાયાલય એવો આદેશ કરી શકશે કે તે કલમ મુજબ સદરહુ વ્યક્તિ જે બીજી શિક્ષાને પાત્ર હોય તે શિક્ષાને બાદ આવ્યા વિના ન્યાયાલયને યોગ્ય લાગે તેટલી મુદત સુધી તે લાઈસન્સ રદ થયેલું અથવા મોકુફ રાખેલું ગણાશે અને એ રીતે લાઈસન્સ રદ અથવા મોકુફ રાખતો ન્યાયાલયનો દરેક હુકમ એવા કોઈ કાયદા હેઠળ લાઈસન્સ રદ કરવાની અથવા મોકુફ રાખવાની સત્તા ધરાવતા અધિકારીએ તે હુકમ કર્યો હોય તેમ અસરકર્તા થશે.

ચરણ
કોઈ

સ્પષ્ટીકરણ : આ કલમમાં 'લાઈસન્સ' પરમિટ અથવા પરવાનગીનો સમાવેશ થાય છે.

સરકાર

સરકારે આપેલી ગ્રાન્ટ પાછી ખેંચવા અથવા મોકુફ રાખવા બાબત.

સતની
ક્ષા

૯. સરકાર પાસેથી જમીનની અથવા નાણાંની ગ્રાન્ટ મેળવતા કોઈ જાહેર ઉપાસના સ્થળ અથવા કોઈ શૈક્ષણિક સંસ્થા કે છાત્રાલયનો મેનેજર અથવા ટ્રસ્ટી આ અધિનિયમન હેઠળ કોઈ ગુના માટે દોષિત ઠર્યો હોય અને એવી ગુના સાબિતીનો હુકમ, અપીલ અથવા રીવીઝનમાં ફેરવામાં કે રદ કરવામાં આવ્યો ન હોય ત્યારે, સરકાર પોતાને લાગે કે કેસના સંજોગો જોતાં એમ કરવું મુનાસિફ છે તો, તે એવી ગ્રાન્ટ પુરેપુરી આથવા અંશતઃ મોકુફ રાખવાનો અથવા પાછી ખેંચી લેવાનો આદેશ કરી શકશે.

ગુનાનું દુષ્કરણ

ગાડુ
કરાવે
પાલન

૧૦. જે કોઈ વ્યક્તિ આ અધિનિયમ કોઈ ગુનાનું દુષ્કરણ કરે તે વ્યક્તિ તે ગુના માટે ઠરાવેલી શિક્ષાને પાત્ર થશે.

સ્પષ્ટીકરણ : જે રાજ્યસેવક બાણી બુજીને આ અધિનિયમ હેઠળ શિક્ષાપાત્ર એવા કોઈ ગુનાની

તપાસ કરવાનું ટાળે તેણે આ અધિનિયમ હેઠળ શિક્ષાપાત્ર ગુનામાં મદદગારી કરી છે એમ ગણાશે.

૧૦-ક (૧) ઠરાવેલી રીતે ચોકસાઈ કર્યા પછી રાજ્ય સરકારને એવી ખાત્રી થાય કે કોઈ વિસ્તારના રહેવાસીઓ આ અધિનિયમ હેઠળ શિક્ષાપાત્ર કોઈ ગુના સાથે નિસબત ધરાવે છે. અથવા તે કરવામાં મદદગારી કરે છે. અથવા તે ગુનો કરવામાં સંબંધિત વ્યક્તિઓને આશ્રય આપે છે. અથવા ગુનેગાર કે ગુનેગારે શોધી કાઢવાની અથવા પકડવા માટે પોતાની સત્તામાંથી બધી મદદ આપતા નથી. અથવા તે ગુનો થયા અંગેનો મહત્વનો પુરાવો દબાવી રાખે છે, તો રાજ્ય સરકાર રાજ્યપત્રમાં જાહેરનામાથી તેવા રહેવાસીઓને સામુહિક દંડ કરી શકશે એ તે ભરવા માટે સંયુક્ત રીતે જવાબદાર હોય તે રહેવાસીઓ વચ્ચે તે ધન ફાળવી શકશે અને આપી ફાળવણી, આવા રહેવાસીઓનાં પોતપોતાની આવકના સાધનો વિષેના રાજ્ય સરકારના અભિપ્રાય મુજબ કરવી જોઈએ અને આવી કોઈ ફાળવણી કરતી વખતે રાજ્ય સરકાર એવા દંડનો કોઈ ભાગ અવિભક્ત હિન્દુ કુટુંબને ભરવો એમ મુકરર કરી શકાશે.

પરંતુ પેટા કલમ ૩ હેઠળ કોઈ રહેવાસીએ અરજ કરી હોય તો તેનો નિકાલ ન થાય ત્યાં સુધી તેના પુરતો ફાળવેલો દંડ વસુલ કરી શકશે નહીં.

(૨) પેટા કલમ (૧) હેઠળનું જાહેરનામું, સામુહિક દંડ કર્યાની બાબત સદરહુ વિસ્તારનાં રહેવાસીઓની જાણમાં લાવવા માટે તે વિસ્તારમાં દંડો ખેંચીને અથવા સંજોગો પ્રમાણે રાજ્ય સરકારને ઉત્તમ લાગે તેવી બીજી રીતે બહાર પાડવું જોઈએ.

(૩) (ક) પેટા કલમ (૧) હેઠળ સામુહિક દંડ કરવાથી અથવા ફાળવણીના હુકમથી નારાજ થયેલી વ્યક્તિ માટે ઠરાવેલી મુદતની અંદર રાજ્ય સરકાર સમક્ષ અથવા તે સરકાર આ અર્થે નિર્દિષ્ટ કરે તેવા બીજા સત્તાધિકારી સમક્ષ એવા દંડમાંથી મુક્તિ મેળવવા માટે અથવા ફાળવણીના હુકમના ફેરફાર માટે અરજ કરી શકશે.

પરંતુ આવી અરજ માટે કશી ફી લઈ શકાય નહીં.

(ખ) રાજ્ય સરકારે અથવા તેણે નિર્દિષ્ટ કરેલ સત્તાધિકારીએ અરજદારને સુનાવણીની વ્યાજબી તક આપ્યા પછી પોતાને યોગ્ય લાગે તેવો હુકમ કરવો જોઈશે.

પરંતુ આ કલમ હેઠળ માફ કરેલા કે ઘટાડેલા દંડની રકમ કોઈ વ્યક્તિ પાસેથી વસુલ કરી શકશે નહીં, અને પેટા કલમ (૧) હેઠળ કોઈ વિસ્તારનાં રહેવાસીઓને કરેલો કુલ દંડ તેટલે અંશે ઘટાડેલો ગણાશે.

છે એમ
વેસ્તારના
અથવા તે
આપે છે.
મદદ
પર સરકાર
ટે સંયુક્ત
ગ્રી, આવા
ખર્ચ કરવી
મર્યાદા કત

ત્યાં સુધી

વેસ્તારનાં
જો રાજ્ય

શ્રી નારાયણ
આ અર્થે
ખર્ચવાળીના

વ્યાજબી

શ્રી સકશે
દેલે અંશે

(૪) પેટા કલમ (૩) માં ગમે તે મજકુર હોય તે છતાં, રાજ્ય સરકાર આ અધિનિયમ હેઠળ શિક્ષાપાત્ર કોઈ ગુનાનો ભોગ બનેલ વ્યક્તિઓની અથવા રાજ્ય સરકારના મતે જે વ્યક્તિ પેટા કલમ (૧) નિર્દેશ કરેલ વ્યક્તિઓનાં વર્ગમાં આવતી ન હોય તેવી કોઈ પેટા કલમ (૧) હેઠળ કરેલો સાંમુહિક દંડ અથવા તેનો કોઈ ભાગ ભરવાની જવાબદારી માંથી મુક્તિ આપી શકશે.

(૫) (અવિભક્ત હિન્દુ કુટુંબ સહિત) કોઈ વ્યક્તિએ ભરવાના સાંમુહિક દંડનો ભોગ ન્યાયાલયે કરેલા દંડની વસુલાત માટે 'ફોજદારી' કાર્યરીતી અધિનિયમ, ૧૯૭૩" થી ઠરાવેલી રીતે જાણે કે તે ભાગ મેજિસ્ટ્રેટ કરેલો દંડ હોય તેમ વસુલ કરી શકાશે.

ફરીવારની ગુના સાબિતી માટે વધુ શિક્ષા કરવા બાબત

૧૧. જે કોઈ વ્યક્તિ આ અધિનિયમના કોઈ ગુના માટે અથવા એવા ગુનાના દુષ્કરણ માટે અગાઉ દોષિત ઠરી હોય અને એવા ગુના માટે અથવા તેના દુષ્કરણ માટે ફરી દોષિત ઠરે, તે વ્યક્તિ ગુના સાબિત થયે

(ક) બીજી વારના ગુના માટે છ મહિના કરતા ઓછી ન હોય અને ૧ વર્ષ કરતા વધુ ન હોય તેટલી કેદની શિક્ષાને અને દંડની શિક્ષાને પાત્ર થશે. દંડ ૨૦૦ રૂપિયા કરતા ઓછો અને ૫૦૦ રૂપિયા કરતા વધારે ન હોવો જોઈએ

(ખ) ત્રીજી વારના ગુના અથવા ત્રીજા ગુના પછીના કોઈ ગુના માટે એક વર્ષ કરતા ઓછી ન હોય અને બે વર્ષ કરતા વધુ ન હોય તેટલી મુદતની કેદનો અને દંડની શિક્ષાને પણ પાત્ર થશે. દંડ ૫૦૦ રૂપિયા કરતા ઓછો અને ૧૦૦૦ રૂપિયા કરતા વધુ ન હોવો જોઈએ.

અમુક પ્રસંગે ન્યાયાલયે માની લેવા બાબત

૧૨. આ અધિનિયમ હેઠળ ગુનો બનતો હોય એવું કોઈ કૃત્ય, કોઈ અનુસૂચિત જાતિનાં સભ્ય સંબંધમાં કરવામાં આવ્યું હોય, ત્યારે એથી વિરૂદ્ધ સાબિત ન થાય તો ન્યાયાલયે માની લેવું જોઈશે કે એવું કૃત્ય 'અસ્પૃશ્યતા' ને કારણે કરવામાં આવ્યું છે.

દીવાની ન્યાયાલયની હકુમતની મર્યાદા

૧૩. (૧) કોઈ દાવા માટે કાર્યવાહીમાં કરવામાં આવેલો હક્ક દાવો અથવા કોઈ હુકમનામું કે હુકમ કરવાનું અથવા કોઈ હુકમનામાની અથવા હુકમની પુરૂ કે અંશતઃ બજાવણી કોઈ પણ પ્રકારે આ અધિનિયમની જોગવાઈઓથી વિરૂદ્ધ હોય તો કોઈ દીવાની ન્યાયાલય એવો દાવો સ્વીકારી શકશે નહીં અથવા એવી કાર્યવાહી ચાલુ રાખી શકશે નહીં અથવા તેવું હુકમનામું કે હુકમ કરી શકશે

નહી અથવા એવી બજવણી કરી શકશે નહીં.

(૨) કોઈ બાબતનો નિર્ણય કરતી વખતે અથવા કોઈ હુકમ નામુ કે હુકમની બજવણી કરતી વખતે કોઈ પણ ન્યાયાલય 'અસ્પૃશ્યતા' ને કારણે કોઈ વ્યક્તિને બાધાનો ભાગ બનાવતી રૂઠી અથવા પ્રથા માન્ય રાખી શકશે નહીં.

કંપનીઓએ કરેલ ગુના બાબત.

૧૪. (૧) અધિનિયમ મુજબ ગુનો કરનાર વ્યક્તિ જો કંપની હોય તો તે ગુનો કરવામાં આવ્યો હોય તે વખતે કંપનીના કાર્યસંચાલન માટે કંપનીનો હવાલો ધરાવતા અને કંપનીને જવાબદાર હોય તેવી દરેક વ્યક્તિ તે ગુના માટે દોષીત છે એમ ગણાશે અને તેની સામે કામ ચલાવી શકાશે અને તે અનુસાર તેને શિક્ષા કરી શકાશે. પરંતુ જો એવી વ્યક્તિ સાબીત કરે કે સદરહુ ગુનો તેની જાણ બહાર કરવામાં આવ્યો હતો અથવા એવો ગુનો થતો અટકાવવા તેણે તમામ કાળ રાખી હતી તો આ પેટા કલમના કોઈ પણ મજકુર થી તે વ્યક્તિ કોઈ શિક્ષાને પાત્ર ઠરશે નહીં.

(૨) પેટા કલમ (૧) માં ગમેતે મજકુર હોય તે છતાં આ અધિનિયમ હેઠળનો કોઈ ગુનો સદરહુ કંપનીના કોઈ ડિરેક્ટર અથવા મેનેજર, સેક્રેટરી અથવા બીજા કોઈ અધિકારીની સંમતીથી કરવામાં આવ્યો હોય ત્યારે એવા ડિરેક્ટર, મેનેજર, સેક્રેટરી અથવા બીજા અધિકારીને પણ સદરહુ ગુના માટે દોષીત ગણવામાં આવશે અને તેની સામે કામ ચલાવી શકાશે અને તે અનુસાર તેને શિક્ષા કરી શકાશે.

સ્પષ્ટીકરણ : આ કલમનાં હેતુ માટે

(ક) 'કંપની' અટલે કોઈ પણ સંસ્થાપીત મંડળ અને તેના કોઈ પણ પેટી અથવા વ્યક્તિઓનાં અન્ય મંડળનો સમાવેશ થાય છે અને

(ખ) કોઈ પેટીના સબંધ ડિરેક્ટર અટલે કે પેટીનો ભાગીદાર

શુદ્ધબુદ્ધિથી લીધેલા પગલાંને રક્ષણ :

૧૪-ક (૧) આ અધિનિયમ હેઠળ શુદ્ધ બુદ્ધિથી કરેલા અથવા કરવા ધારેલા કોઈ કાર્ય માટે કેન્દ્ર સરકાર કે રાજ્ય સરકાર સામે કોઈ દાવો ફરિયાદ કે બીજા કાનુની કાર્યવાહી થઈ શકશે નહીં.

(૨) આ અધિનિયમ હેઠળ શુદ્ધબુદ્ધિથી કરેલા અથવા કરવા ધારેલા કોઈ કાર્યથી **ચલેવ** કે

થવાનો સંભવ હોય તેવી કોઈ નુકસાની માટે કેન્દ્ર સરકાર કે રાજ્ય સરકાર સામે કોઈ દાવો કે બીજી કાનુની કાર્યવાહી થઈ શકશે જાહી.

ગ્રી કરતી
વતી રૂટી

ગુના પોલીસ અધિકારીના અને સંક્ષિપ્ત કાર્યવાહી થઈ શકે તેવા હોવા બાબત :

૧૫. (૧) ફોજદારી કાર્યરીતી અધિનિયમ ૧૯૭૩ માં ગમે તે મજકુર હોય તે છતાં અધિનિયમ હેઠળ શિક્ષાપાત્ર દરેક ગુનો પોલીસ અધિકારનો રહેશે અને તે ઓછામાં ઓછી પ્રણ મહિના કરતા વધારે હોય તેટલી મુદતની કેદની શિક્ષાને પાત્ર હોય તે શિવાય. તેવા દરેક ગુના માટે, પ્રથમ વર્ગનાં જ્યુડીશીયલ મેજિસ્ટ્રેટ અથવા મેટ્રોપોલીટીન વિસ્તારમાં મેટ્રોપોલીટીન મેજિસ્ટ્રેટ સદરહુ અધિનિયમમાં નિર્દીષ્ટ કરેલી કાર્યરીતી અનુસાર, સંક્ષિપ્ત રીતે ઇન્સાફી કાર્યવાહી કરી શકશે.

માં આવ્યો
વાબદાર
ની શકાશે
રહુ ગુનો
૧૬૩
શે નહીં.

(૨) ફોજદારી કાર્યરીતી અધિનિયમ ૧૯૭૩ માં ગમે તે મજકુર હોય તે છતાં કોઈ રાજ્ય સેવકે પોતાની સરકારી સેવા બંધવતી વેળા કામ કરતી વખતે અથવા તો તે કામ કરતો હોવાનું અભિપ્રેત, ત્યારે આ અધિનિયમ હેઠળ શિક્ષાપાત્ર હોય તેવા ગુનામાં મદદગારી કર્યાનો ગુનો કર્યો હોવાનું કહેવાતુ હોય ત્યારે તે ન્યાયાલયથી નિચેનાની પૂર્વ મંજુરી સિવાય મદદગારીનો તે ગુનો વિચારણામાં લઈ શકાશે નહીં.

નો સદરહુ
સંમતીથી
રીને પણ
અનુસાર

(૬) સંઘના કાર્યોના સંબંધમાં કામે રાખેલી વ્યક્તિની બાબતમાં કેન્દ્ર સરકારની અને

(ખ) રાજ્યના કાર્ય સંબંધમાં કામે રાખેલી વ્યક્તિની બાબતમાં રાજ્ય સરકારની .

'અસ્પૃશ્યતા' નાબૂદ થતા ઉપસ્થિત થતા હક્કોનો, સંબંધિત લાભ લઈ શકે તે સુનિશ્ચિત કરવાની રાજ્ય સરકારની ફરજ

ત્રેતઓનાં

૧૫-૬ (૧) કેન્દ્ર સરકાર આ અર્થે કરે તેવા નિયમોને આધીન રહીને રાજ્ય સરકારે 'અસ્પૃશ્યતા' નાબૂદ થતા ઉપસ્થિત થતા હક્કોનો લાભ 'અસ્પૃશ્યતા' માંથી ઉભી થતી કોઈ બાધાને પાત્ર બનતી વ્યક્તિઓને ઉપલબ્ધ થાય અને તેનો લાભા લે તે સુનિશ્ચિત કરવા માટે જરૂરી હોય તેવા પગલાં લેવા જોઈશે.

કર્ચ માટે
ઈ શકશે

(૨) ખાસ કરીને અને પેટા-કલમ (૧) ની જોગવાઈઓની વ્યાપકતાને બાધા આવ્યા વિના, એવા પગલાંમાં નીચેની બાબતો સમાવિષ્ટ કરી શકાશે-

(૧) 'અસ્પૃશ્યતા' માંથી ઉપસ્થિત થતી હોઈ બાધાને પાત્ર બનતી વ્યક્તિઓ આવા હક્કોનો લાભ લઈ શકે તે માટે તેઓને કાનુની સહાય પૂરતી સુવિધાની જોગવાઈ કરવા બાબત.

કચેલ કે

(૨) આ અધિનિયમની જોગવાઈઓના ઉલ્લંઘન માટેની ફરિયાદની કાર્યવાહી શરૂ કરવા અથવા તેના ઉપર દેખરેખ રાખવા માટે અધિકારીની નિમણૂક બાબત ,

(૩) આ અધિનિયમ હેઠળના ગુનાઓની ઈન્સાફી કાર્યવાહી માટે ખાસ વ્યાયાલયો સ્થાપવા બાબત.

(૪) એવા પગલાં નક્કી કરવા અથવા તેમનો અમલ કરવા રાજ્ય સરકારની મદદ કરવા સારું રાજ્ય સરકારને યોગ્ય લાગે તેવી યોગ્ય કક્ષાએ સમિતિઓ સ્થાપવા બાબત.

(૫) આ અધિનિયમની જોગવાઈઓના બહેતર અમલ માટે પગલાં સૂચવવાના ઉદ્દેશથી આ અધિનિયમની જોગવાઈઓના અમલની મુદતી સર્વે માટે જોગવાઈ કરવા બાબત.

(૬) જ્યાં વ્યક્તિઓ 'અસ્પૃશ્યતા' માંથી ઉપસ્થિત થતી કોઈ બાધાને પાત્ર થતી હોય તેવ વિસ્તારોને પિછાણી લેવા બાબત અને આવા વિસ્તારોમાંથી એવી બાધાનું ખાતરી પૂર્વક નિવારણ થાય તેવાં પગલાં અપનાવવા બાબત.

(૩) કેન્દ્ર સરકારે પેટા-કલમ (૧) હેઠળ રાજ્ય સરકારે લીધેલાં પગલાંનું સંકલન કરવા માટે જરૂરી હોય તેવા પગલાં લેવા જોઈએ.

(૪) કેન્દ્ર સરકારે આ કલમની જોગવાઈઓ અનુસાર પોતે તેમજ રાજ્ય સરકારે લીધેલાં પગલાં અંગેનો રિપોર્ટ દર વર્ષે સંસદના ગૃહના મેજ ટ્રિપર મૂકવો જોઈશે.

આ અધિનિયમની બીજા કાયદાઓ ઉપર સર્વોપરિતા.

૧૬. આ અધિનિયમમાં સ્પષ્ટ રીતે ઠરાવ્યું હોયતે સિવાય, આ અધિનિયમની જોગવાઈઓ તે સમયે અમલમાં હોય તેવા બીજા કોઈ કાયદામાં અથવા એવા કાયદાની રૂએ અસરકર્તા હોય તેવી કોઈ રૂઠિ, અથવા પ્રથા અથવા લેખમાં અથવા કોઈ વ્યાયના કે બીજા સત્તાધિકારીના હુકમનામા કે હુકમમાં, તેની સાથે અસંગત હોય તેવો ગમે તે મજકૂર હોય તે છતાં, અસરકર્તા રહેશે.

સને ૧૯૫૮ નો ૨૦ મો ગુનેગર પ્રોબેશન અધિનિયમ, ૧૯૫૮ ચોદ વરસની ઉંમરની વ્યક્તિઓને લાગુ ન પાડવા બાબત.

૧૬. (ક) " ગુનેગાર પ્રોબેશન અધિનિયમ, ૧૯૫૮ " ની જોગવાઈઓ આ અધિનિયમ હેઠળ શિક્ષાપાત્ર કોઈ ગુનો ગર્યા બદલ અપરાધી જણાઈ હોય તેવી ૧૪ વર્ષની ઉપરની ઉંમરની કોઈ વ્યક્તિને લાગુ પડશે નહીં.

વા અથવા

નિયમો કરવાની સત્તા

૧૬-ખ (૧) કેન્દ્ર સરકાર રાજ્ય પત્રમાં જાહેર નામાથી આ અધિનિયમની નિયમો કરવાની સત્તા જોગવાઈઓ પાર પાડવા નિયમો કરી શકશે.

૧) સ્થાપવા

કરવા સારું

કેશથી આ

હોય ત્યાં

૩ નિવારણ

ગ્રહ કરવા

ગ્રેલાં પગલાં

વાઈઓ તે

ઈ હો તેવી

હુકમનામા

ઈ રહેશે.

અધિકારોને

નિયમ હેઠળ

મરની કોઈ

(૨) આ અધિનિયમ હેઠળ કેન્દ્ર સરકારે કરેલો દરેક નિયમ, તે કરવામાં આવે તે પછી, બનતી ત્યારે સંસદની બેઠક ચાલુ હોય ત્યારે તેના દરેક ગૃહ સમક્ષ એક સત્રમાં અથવા લાગલગાટ બે કે તેથી વધારે સત્રોમાં મળીને કુલ ૩૦ દિવસની મુદત સુધી મુકવો જોઈશે અને તે ઉપર્યુક્ત સત્ર કે લાગલગાટ સત્રો પછી આવતું સત્ર પૂરૂ થતા પહેલાં બંને ગૃહો નિયમો ફેરફાર કરવા સંમત થાય અથવા બંને ગૃહો એમ સંમત થાય કે આ નિયમ કરવો જોઈએ નહીં. તો તે નિયમ ત્યાર પછી, યથા પ્રસંગે એવા ફેરફાર કરેલા સ્વરૂપમાંજ અમલમાં રહેશે અથવા અમલમાં રહેશે નહીં, પરંતુ તેવો કોઈ ફેરફાર થવાથી કે રદ થવાથી તે નિયમ હેઠળ અગાઉ કરેલ કાર્યની કાયદેસરતાને બાધ આવશે નહીં.

રદ કરવા બાબત

(૧૭) અનુસૂચિતમાં નિર્દોષ કરેલ અધિનિયમનો જેટલે અંશે તે અધિનિયમનો અથવા તેની કોઈ જોગવાઈઓ આ રદ કરવા અધિનિયમને અથવા તેની કોઈ જોગવાઈઓને તત્સમાન હોય અથવા તેનાથી વિસંગત હોય તેટલે અંશે, આથી રદ બાદલ કરવામાં આવે છે.